

A Burkina Faso, camperols com Moumouni Sanou s'organitzen per poder guardar el blat de moro en condicions y vendre'l quan està a bon preu. (c) Pablo Tosco / Oxfam Inter món

ERADICAR LA FAM ESTÀ A L'ABAST DE LES NOSTRES MANS

Governos, empreses i ciutadans hi tenim molt a dir

RESUM

L'objectiu de reduir a la meitat la fam al món l'any 2015 no es complirà. Els progressos en aquest camp han estat decebedors, i hi ha un alt risc avui que es perdi el que s'ha aconseguit i que empitjori la situació alimentària de la població mundial.

El continent africà es queda ressagat; els més pobres, les dones, els nens i les comunitats que viuen en zones exposades a desastres naturals pateixen aquest flagell en primer terme. Des de fa cinc anys, una crisi econòmica, social i ambiental ha mostrat com és de fràgil, injust i insostenible el nostre sistema alimentari. Això es deu a polítiques que han afavorit uns preus dels aliments volàtils i creixents, no han frenat el canvi climàtic, han generat conflictes per accedir als recursos naturals o un model d'inversió a gran escala que oblida el petit productor i el desenvolupament rural. A Espanya la fam també s'ha fet visible, com a conseqüència de la crisi econòmica i d'unes polítiques d'austeritat que han portat més pobresa, més exclusió social i més desigualtat.

Malgrat tot, eradicar la fam està a l'abast de les nostres mans. És un problema global, amb causes comunes i solucions globals, que necessita una mobilització de tots i totes. Els governs, les empreses i els ciutadans hi tenim alguna cosa a dir.

INTRODUCCIÓ

En el nostre dia a dia els aliments estan presents. Alimentar-se és una acció vital, és un dret humà i també hauria de ser una visió compartida. A qualsevol lloc del món, els aliments tenen el poder de canviar la vida de les persones. Ens permeten mantenir una vida sana i activa i determinen en gran manera el nostre futur. Al mateix temps, la forma en què produïm i consumim aliments augmenta la inequitat i malbarata els recursos naturals –les terres fèrtils, el clima, l'aigua potable– que necessitem per viure.

A l'altra cara de la moneda hi ha la fam, la pobresa i l'exclusió i les notícies sobre sequeres, pèrdues de collites i mitjans de subsistència, les crisis alimentàries o conflictes per l'accés als recursos productius. Totes elles imatges de desolació que apareixen amb una certa regularitat en els mitjans de comunicació, mostrant rostres de dones, nenes i nens, persones grans, començant per les famílies més vulnerables que viuen sempre al límit.

Salvant les diferències, la fam també és als nostres barris i ciutats. És una realitat cada dia més real i visible des que es va desencadenar la crisi econòmica i financera i es van aplicar severes polítiques d'austeritat, que redueixen els drets socials dels ciutadans més vulnerables, generen un augment de la desigualtat i de la pobresa i posen en risc el dret a l'alimentació.

Què és la fam? La fam és l'escassetat o l'accés restringit a una quantitat suficient d'aliments i la manca de nutrients essencials i necessaris per al desenvolupament dels nens i nenes i la salut de les persones. La fam té repercussions en les facultats físiques i mentals de les persones que en pateixen.

Les diferents formes de la fam

La fam es manifesta de diferents formes. La més greu és la conseqüència de la privació continuada de nutrients o la incapacitat d'absorbir-los a causa de l'estat de salut (desnutrició, desnutrició aguda, retard en l'estatura o en el pes en relació amb l'edat). Una altra forma més silenciosa es deu a una ingesta de calories insuficient (fam crònica o subnutrició crònica), quantitat que l'Organització Mundial de la Salut estima en 1500-2500 kcal/dia. Finalment, la malnutrició, la tercera dimensió, és un terme que sovint confonem amb els anteriors, que defineix un estat fisiològic que inclou un rang més ampli de desequilibris, d'inadequació o d'excés de nutrients; "inclou tant la desnutrició com la sobrealimentació, així com les deficiències de micronutrients"¹.

Segons les dades més recents publicades per les Nacions Unides, 842 milions de persones pateixen fam crònica al món, 827 milions dels quals en països en desenvolupament. Bastant més que el total de la població europea. O, el que és el mateix, en el període 2011-2013 **una de cada**

vuit persones pateix fam crònica;² aquesta xifra s'incrementa **al continent africà a una de cada cinc**, aproximadament.³ És, sens dubte, un dels pitjors flagells del nostre temps. Els nens i nenes, és a dir les generacions de demà, són els més afectats: **un de cada quatre nens més petits de cinc anys pateix desnutrició crònica.**⁴ De les 7,6 milions de morts de nens menors de cinc anys que es registren cada any, la tercera part està relacionada amb la desnutrició,⁵ és a dir 2,6 milions de nens moren cada any: 7.100 nens al dia o 296 nens i nenes cada hora.⁶

Quins efectes té? La fam no és contagiosa, però a les regions més pobres es transmet de generació en generació. L'estat de la mare durant l'embaràs, les cures i la nutrició durant els primers mil dies del desenvolupament del seu nadó poden portar a un creixement adequat o a greus seqüeles i limitacions per a tota la seva vida. És un cercle viciós que s'alça com una gran barrera que impedeix el desenvolupament futur d'una persona i de tot un país. Dit d'una altra manera: "Nens sense opcions es converteixen en adults sense opcions, que al mateix temps tenen grans dificultats per fer progressar els seus propis fills".⁷ No solament suposa una vulneració dels drets humans i una cruel injustícia, sinó que també suposa una immensa càrrega per als països que en pateixen, que seran menys saludables i productius en el futur:⁸ **amb fam, no hi ha futur.**

Alguns estudis mostren que els ingressos futurs d'un nen amb malnutrició durant un període prolongat de temps es redueixen en un 20% (podent assolir fins a un 66%).⁹ Si s'extrapola globalment, aquests nivells de malnutrició podrien significar un cost equivalent a 125.000 milions de dòlars quan aquests nens arribin a l'edat adulta el 2030.¹⁰ **La fam és alhora causa i conseqüència de la pobresa**¹¹.

La fam no és contagiosa, però a les regions més pobres es transmet de generació en generació (...) És com una gran barrera que impedeix el desenvolupament futur d'una persona i de tot un país.

1. EL PROBLEMA DE LA FAM

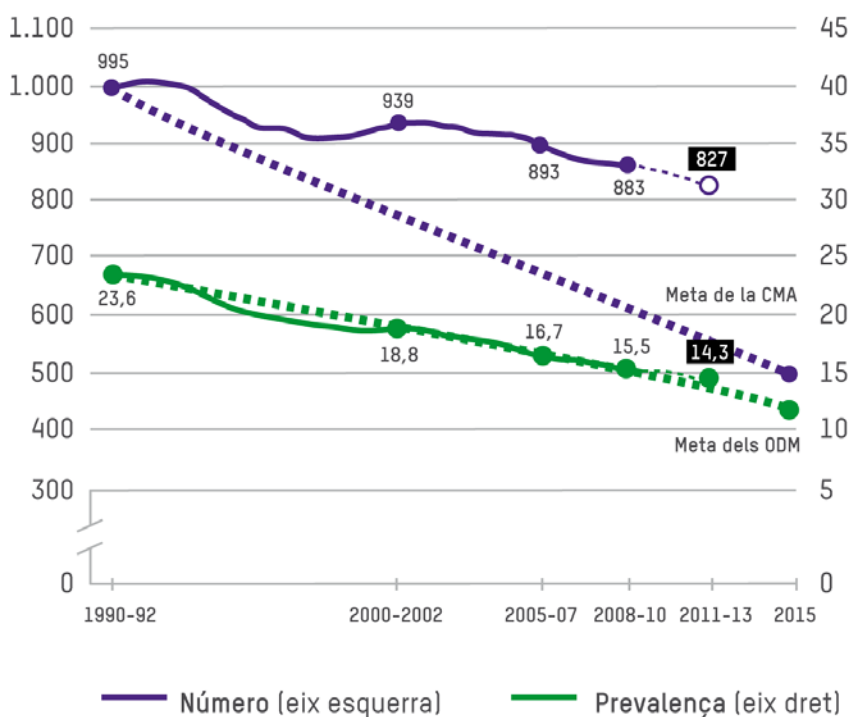
Avui sabem que la fam és evitable. Només fa falta decisió política i consciència ciutadana per assolir aquest objectiu. Tot i així, malbaratem uns recursos naturals finits, hem creat unes normes internacionals injustes i molta gent queda exclosa del desenvolupament, cada dia més exposada a sequeres, inundacions o fortes pujades de preus. Si no canviem res, correm el risc de perpetuar i agreujar el problema de la fam, quan el 2050 el nostre planeta arribi als 9.000 milions d'habitants.

En xifres globals, la fam no s'aguditzava. Els esforços fets per molts governs i la comunitat internacional han donat els seus fruits i a molts països s'han fet importants progressos. Globalment, el nombre de dones, homes, nens i nenes que passen gana s'ha anat reduint des del 1990 i ha passat de 1.015 a 842 milions, una disminució del 17 per cent¹².

LA SUBALIMENTACIÓ ALS PAÏSOS EN DESENVOLUPAMENT

Milions

Percentatge de persones subalimentades

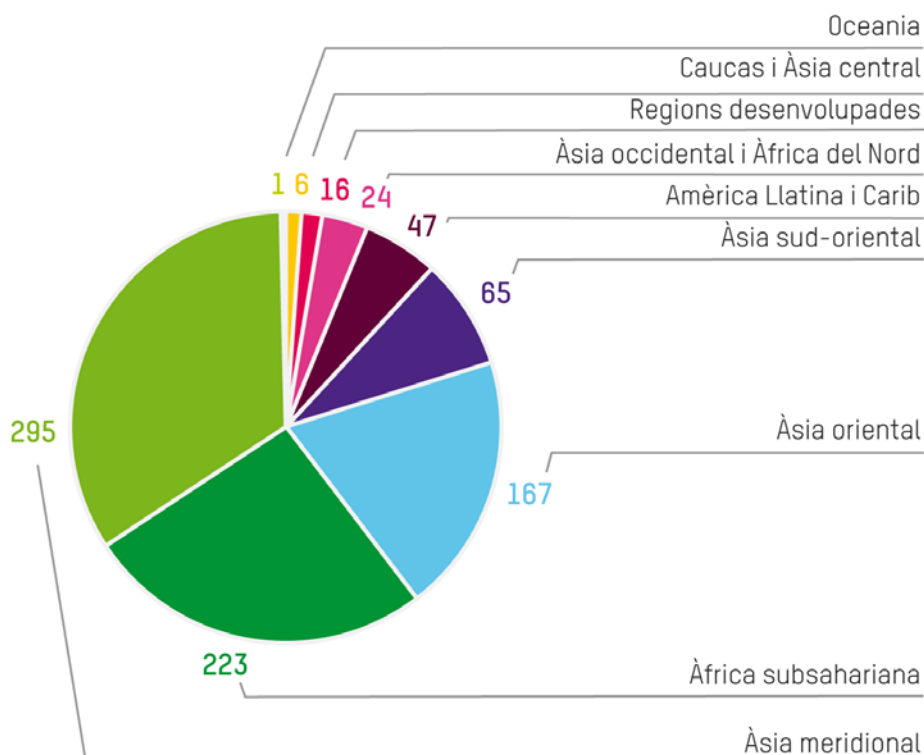
Nota: Les dades del període 2010-2012 corresponen a estimacions provisionals.

Font: FAO.

Però aquests avenços són infinitament lents. Ja sabem que globalment serà impossible assolir l'objectiu fixat en la Cimera Mundial de l'Alimentació del 1996, que era reduir a la meitat el nombre de persones que passen gana: 498 milions de persones. Si seguim igual tampoc està al nostre abast un objectiu menys ambiciós que es va plantejar l'any 2000 en els Objectius de desenvolupament del mil·lenni, que preveia la reducció a la meitat de la proporció de persones que pateixen subnutrició. **Si no canviem res, no assolirem cap d'aquestes metes, que ja són modestes per elles mateixes.**

SUBALIMENTACIÓ EL 2011-2013 PER REGIÓ (EN MILIONS)

Total = 842 milions

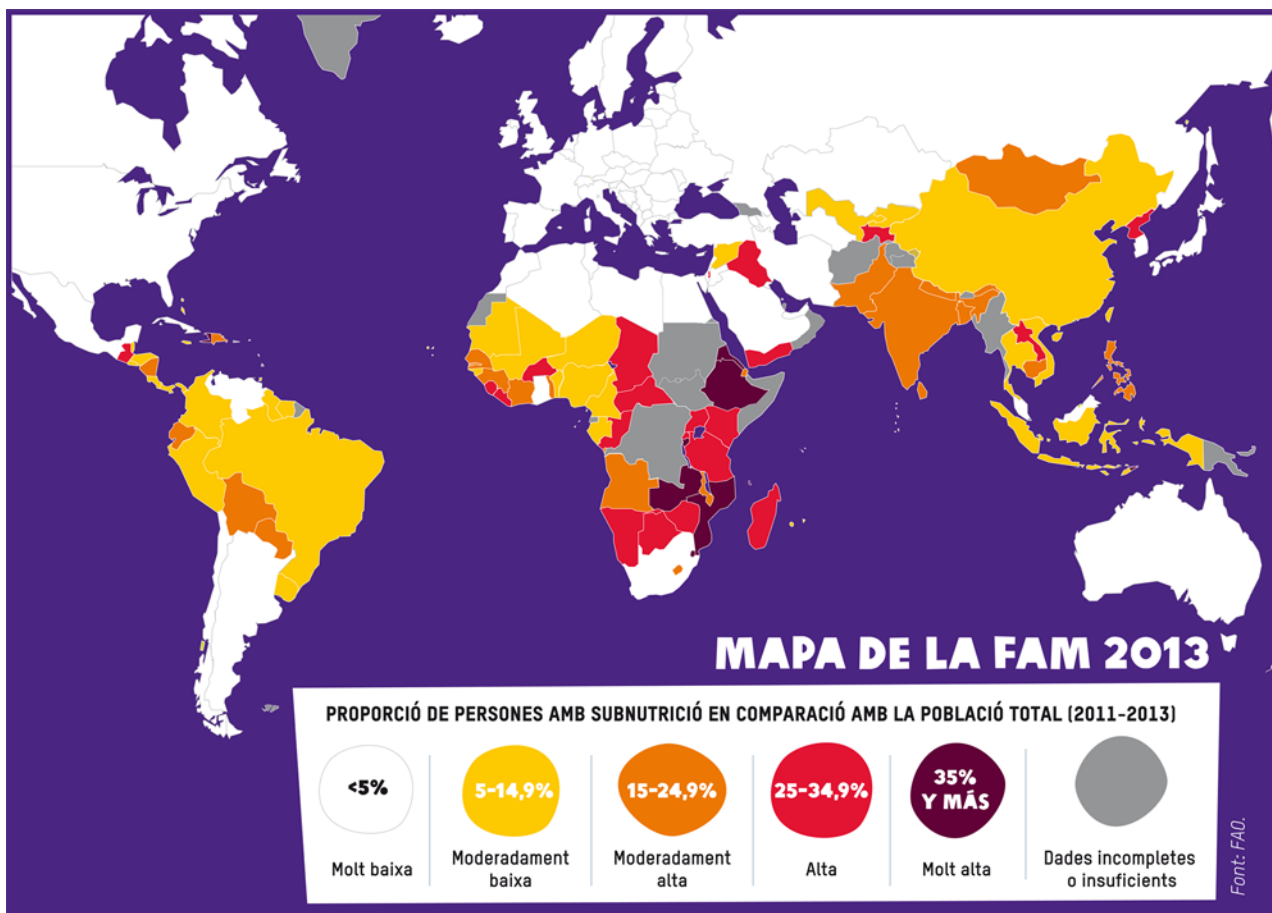
Nota: Totes les xifres s'han arrodonit

Font: FAO.

On hi ha fam? El "mapa de la fam" mostra que una gran part d'aquestes persones, 552 milions en total, són a la regió d'Àsia Pacífic (13,5 per cent de la seva població). L'Àfrica subsahariana presenta la pitjor situació en proporció de la població: la fam afecta 223 milions de persones, un augment del 29% des del 1990. Això significa que al subcontinent una de cada quatre persones pateix subnutrició, malgrat els avenços registrats en les últimes dues dècades (de 32,7 a 24,8 per cent). A Llatinoamèrica i al Carib són 47 milions de persones, un 7,9 per cent de la població.¹³

Però les tendències globals i les estadístiques per continents tendeixen a amagar els drames de regions en una situació alarmant. I allà el repte és

immens i urgent: al Congo, Etiòpia, Moçambic, Tanzània o Haití, on més d'un terç de la població pateix fam, o a Burundi, Eritrea, on la proporció arriba a més de la meitat.¹⁴ Sense oblidar aquells països dels quals no disposem de dades fiables, com ara la República Democràtica del Congo, l'Afganistan i Somàlia¹⁵.

Font: WFP Hunger Map¹⁶

Qui afecta?

Els països en desenvolupament: les zones rurals. El 98% de les persones que passen gana estan en països en desenvolupament; paradoxalment, tres quartes parts viuen en àrees rurals i són petits agricultors.¹⁷ Altament dependents dels aliments que produeixen per a la seva alimentació, en situació gairebé permanent d'inseguretat alimentària,¹⁸ no tenen fonts alternatives d'ingressos o d'ocupació i són molt vulnerables davant les crisis. A això, s'hi ha d'afegir l'escassa inversió pública a les zones rurals i el gran desequilibri en el repartiment de recursos i de poder. D'altra banda, els nivells d'educació i l'estatus o poder relatiu de les dones a les llars i comunitats afecten directament l'estat nutricional dels nens; els països amb més problemes de fam també són aquells amb més nivells de desigualtat de gènere.¹⁹ Segons el Programa Mundial d'Aliments, les dones són una mica més de la meitat de la població mundial, però representen més del 60% de les persones amb fam al món.²⁰

Aquesta inseguretats de vegades s'agreuja en l'àmbit domèstic pel repartiment desigual dels aliments entre els membres de la família. Les dones tenen un paper central en la producció, transformació, conservació i comerç d'aliments i representen una àmplia proporció de la força de treball agrícola.²¹ Tendeixen a gastar els seus ingressos en el benestar de les seves famílies (incloent-hi els aliments més nutritius) que els homes. Però en alguns països la tradició exigeix que les dones mengin les últimes, després dels nens i els homes.

A Espanya: les famílies afectades per la crisi i les polítiques d'austeritat. Al nostre país, un de cada quatre espanyols està en situació de pobresa i risc d'exclusió.²² Les dades de l'Institut Nacional d'Estadística mostren que un 3 per cent dels espanyols viuen amb carències alimentàries (proteïna animal), un 3,5 per cent en el cas dels més grans de 65 anys.²³ El 2011, una enquesta efectuada per Oxfam indicava que el 46 per cent de les famílies havien modificat els seus hàbits alimentaris a conseqüència de la crisi econòmica²⁴ i UNICEF alertava que un 44,5 per cent dels nens de 6 a 9 anys a Espanya tenien problemes d'obesitat o sobrepès,²⁵ característiques que es relacionen amb una dieta barata i insana.

La crisi econòmica té greus impactes en la pobresa i la desigualtat, i s'observa, malgrat les escasses dades, un deteriorament de la seguretat alimentària. La Comunitat de les Canàries calcula que 12.000 nens es van donar de baixa dels menjadors escolars.²⁶ A Catalunya, segons la Creu Roja Espanyola, el 38 per cent de les famílies en situació de vulnerabilitat no poden pagar aquest servei.²⁷ De fet, el defensor del poble de Catalunya alertava sobre la xifra de 50.000 nens catalans amb carències alimentàries el 2011 i 751 nens tractats amb símptomes de desnutrició durant els sis primers mesos del 2013.²⁸

Això ha provocat un augment ràpid de les ajudes alimentàries a través del Pla Europeu d'ajuda a les persones més necessitades, a través dels Bancs d'Aliments i de les organitzacions socials. Entre el 2007 i el 2013, gairebé s'ha duplicat l'assignació econòmica: de 50,3 milions d'euros i menys de 890.000 beneficiaris el 2007 a 85,6 milions d'euros destinats a cobrir les necessitats de més de 2 milions de persones el 2013.²⁹ I això no és més que una part: alguns analistes estimen que el 2012 més de la meitat dels aliments els van proporcionar empreses privades i particulars.³⁰

El sistema alimentari és injust, disfuncional i profundament desigual

El progrés per reduir la fam és lent, però a més a més **els avenços assolits es podrien revertir** per la pressió que exerceix la demanda sobre uns recursos limitats i amenaçats i perquè els pobres no poden accedir als aliments. El senyal d'avís va venir amb la crisi dels preus de les primeres matèries agrícoles el 2007-2008, que va comportar protestes a 61 països i disturbis i manifestacions a 23³¹ més, i aquesta

El progrés per reduir la fam és lent, però a més els avenços assolits podrien revertir

no ha estat l'única alarma. La crisi va tenir greus efectes en la malnutrició i va resultar en una desigualtat encara més gran, amb un cost especialment alt entre les famílies més empobrides.³²

La fam és abans que res política. Està lligada a uns patrons de producció i consum desiguals i insostenibles, a una distribució injusta dels recursos i a unes relacions de poder distorsionades. És evident, el sistema alimentari global està trencat.³³ Construït per i a favor d'una elit que vol continuar generant colossals beneficis, concentra alhora recursos i poder. Entre ells, hi ha, per exemple, els fons de pensions i fons sobirans que especulen amb els preus dels aliments, les empreses transnacionals del sector agroalimentari que controlen els mercats i les seves regles en diferents punts de la cadena alimentària, les companyies energètiques que competeixen pels recursos naturals i les primeres matèries agrícoles per a la producció de biocombustibles.³⁴ I cap d'elles en ret comptes. Els governs han jugat aquest joc i han fomentat l'*statu quo*.

Davant d'aquest sistema alimentari injust, **els estats són jurídicament els responsables de garantir el dret a l'alimentació.** Han signat i ratificat la Declaració Universal dels Drets Humans, el Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals i altres instruments internacionals, que els obliguen jurídicament a respectar, protegir i facilitar l'accés a l'alimentació adequada dels ciutadans. Tot i així, a la majoria de països no hi ha marcs legals, ni polítiques ni recursos adequats. Els governs han preferit mantenir un *statu quo* que afavoreix uns pocs enfront de l'interès general. A més dels estats, les organitzacions, la ciutadania i les empreses també tenen responsabilitats a l'hora de respectar, defensar i promoure els drets humans.

2. QUINES SÓN LES PRINCIPALS CAUSES DE LA FAM?

Los lentos e insuficientes logros alcanzados en la lucha contra el hambre peligran. Els lents i insuficients èxits assolits en la lluita contra la fam perillan. Si no abordem les causes per canviar el sistema alimentari, amb voluntat política i implicació ciutadana, correm el risc de revertir aquests resultats i comprometre el futur de milions de persones a tot el món.

L'agricultura a petita escala, oblidada

Un total de 500 milions de petits agricultors de països en via de desenvolupament proporcionen aliments a gairebé dos mil milions de persones, prop d'un terç de la humanitat. Malgrat això, durant les tres darreres dècades, els governs dels països en desenvolupament han deixat d'invertir en el sector agropecuari i el desenvolupament rural, per les polítiques d'ajust estructural i les ajudes dels països més rics als seus sectors agrícoles amb les quals no podien competir.³⁵ Avui, només deu països africans dels 54 que integren la Unió Africana compleixen el compromís assumit fa deu anys de destinar el 10 per cent dels seus pressupostos nacionals a l'agricultura, una promesa que és necessari recordar i revitalitzar.

També l'ajuda oficial al desenvolupament (AOD) total destinada a l'agricultura va caure del 20,4 al 3,7 per cent³⁶ durant les tres darreres dècades. Hi va haver un intent de revitalitzar l'ajuda a la seguretat alimentària i nutricional, però les promeses del G8 el 2009 de dedicar 22.000 milions de dòlars en tres anys només es van complir parcialment i no han estat ampliades més enllà d'aquest període, seguint la tendència generalitzada de la caiguda de l'AOD. A Espanya, les retallades acumulades de l'ajuda han arribat a més del 70 per cent des del 2010.

Per poder alimentar el món el 2050 serà necessari incrementar la producció en un 70 per cent³⁷ i, sobretot, serà necessari produir millor. La demanda d'aliments s'incrementa perquè creix la població i perquè canvien els hàbits de consum als països emergents. Al mateix temps l'agricultura industrial moderna ha mostrat els seus límits i els rendiments agrícoles s'han estancat. Però es pot desenvolupar el gran potencial que representa l'augment dels rendiments de l'agricultura a petita escala. Això ajudaria a fer que milions de famílies sortissin de la pobresa i deixessin de passar gana, i permetria produir prou aliments de manera sostenible.

Durant les tres darreres dècades, els governs dels països en desenvolupament han deixat d'invertir en el sector agropecuari i el desenvolupament rural

La lluita pels recursos i per l'accés als mercats

Per respondre a aquesta demanda, disposem d'uns recursos cada vegada més escassos i espremutos per la degradació ecològica, el segrest de carboni, la producció de fusta, els biocombustibles i els conreus no alimentaris. La quantitat de terra conreable per persona està disminuint, havent-se reduït gairebé a la meitat des del 1960.³⁸ L'aigua és fins i tot més escassa que la terra, i el 2030, s'espera que la demanda hagi augmentat en un 30 per cent.³⁹ Les dones, malgrat tenir un paper central en l'economia familiar i la seva seguretat alimentària, compten amb un accés encara més limitat a recursos i a oportunitats.

El més terrible és que la competició pels recursos naturals està beneficiant en gran manera els grans inversors privats i estatals. A més a més, està generant violència, conflictes socials i ha provocat la mort de camperols i camperoles que lluiten pels seus drets. L'agricultura a petita escala i en particular les dones són les principals perdedores. Entre el 2000 i el 2010, les compres o arrendaments de terres per inversors estrangers en països en desenvolupament es van accelerar i representen una superfície equivalent a vuit vegades la grandària del Regne Unit, que podria produir prou aliments per cobrir les necessitats de mil milions de persones.⁴⁰ Moltes es queden ermes, és a dir es compren per especular amb elles o per obtenir-ne primera matèria per a l'exportació, en molts casos per a la producció de biocombustibles.⁴¹ Però la Unió Europea segueix amb dubtes sobre si l'ús de conreus d'aliments per a la producció d'energia té impacte en la seguretat alimentària i la pobresa i no modifica la seva normativa d'energies renovables.

Entre el 2000 i el 2010, les compres o arrendaments de terres per inversors estrangers en països en desenvolupament es van accelerar i representen una superfície equivalent a vuit vegades la grandària del Regne Unit

De la mateixa manera, un grup d'empreses han pres el control dels diferents punts de la cadena agroalimentària, tant en les vendes mundials de la indústria de llavors (quatre empreses dominen prop del 50% del mercat: Dupont, Monsanto, Syngenta i Limagrain), com del mercat de cereals (concentrat en un 90 per cent en mans de Cargill, Bunge i ADM) com també dels detallistes (sent Wall Mart la primera en vendes, amb 446.950 milions de dòlars el 2012). En realitat, veiem que uns pocs centenars d'empreses controlen el 70 per cent de les decisions i d'aquesta manera extreuen una gran part del valor de la cadena i decideixen sobre els costos i riscos que "s'aboquen en cascada sobre els participants més febles".⁴² Finalment, tenen molt poder d'influència en les classes polítiques.

L'amenaça del canvi climàtic

Un altre risc imminent de retrocés en la lluita contra la fam és pels efectes del canvi climàtic, que afecta en primer lloc els més pobres, tot i que principalment el generen els més rics. Si no es reverteix la tendència a l'alça dels gasos d'efecte hivernacle, s'espera que els preus dels aliments bàsics (blat de moro, blat, arròs) es disparin durant els pròxims vint anys. Les anàlisis suggereixen que el nombre de persones en risc

de passar gana podria augmentar entre un 10 i un 20 per cent, i la malnutrició infantil podria ser un 20 per cent més elevada que en un món sense canvi climàtic.⁴³ I els governs continuen mirant cap a una altra banda.

L'escalfament global està afectant la freqüència i intensitat de fenòmens meteorològics extrems (onades de calor, sequeres, inundacions...) que al mateix temps arruïnen collites, comporten grans pujades en els preus dels aliments i crisis alimentàries tan dramàtiques com les de la Banya d'Àfrica el 2011 o del Sahel el 2012. També modifica els patrons de pluges i torna les estacions més erràtiques, amb més riscos per als agricultors, que no saben quan sembrar, conrear o collir. Finalment, afecta els rendiments agrícoles, sobretot a l'Àfrica subsahariana, on podrien caure fins a un 20 i 30 per cent el 2080, un 50 per cent a països com el Sudan i el Senegal.⁴⁴

L'escalfament global provoca esdeveniments meteorològics extrems que arruïnen collites, pujades en els preus dels aliments i crisis alimentàries

Crisis alimentàries i vulnerabilitat

Fins a tres pujades en els preus dels aliments en cinc anys han tingut dramàtiques conseqüències en la vida de milions de persones. El 2008 la crisi va empènyer a la pobresa prop de 100 milions de persones i va augmentar en un 8 per cent el nombre de persones desnodrides a l'Àfrica. Però fins avui, pocs o cap han estat els canvis per frenar l'especulació excessiva amb preus d'aliments.

Els riscos de desastres o crisis augmenten i els més perjudicats per la fragilitat del sistema són els països amb una gran població de dones i homes vivint en condicions de pobresa i dependents de la importació d'aliments. Sense oblidar les llars pobres, que destinen fins al 75 per cent dels seus ingressos a l'alimentació, la qual cosa fa que siguin molt vulnerables als canvis sobtats de preus. I que amb tot això només el 20 per cent de les persones al món tenen accés a protecció social d'alguna mena.⁴⁵

Les crisis soscaven, fan entrebancar i desviar el desenvolupament i la lluita contra la fam i la pobresa. Les lliçons apreses de crisis recents mostren que és necessària una resposta humanitària ràpida, una bona anàlisi de la vulnerabilitat, una millor coordinació entre tots els actors i l'enfortiment de les capacitats d'actors locals i nacionals davant de futurs i inevitables xocs externs.⁴⁶

I a Espanya?

A Espanya també l'afecten el canvi climàtic i la degradació ambiental. A més a més, el model de creixement ha portat a la pèrdua del pes relatiu del sector agrícola en el conjunt productiu, a una concentració cada cop més gran del sector agroalimentari i de distribució, a una forta dependència de les importacions i, per tant, dels preus internacionals de primera matèria i energia. Per consegüent, a una vulnerabilitat més gran, una vegada instal·lats en la crisi.

Al sistema alimentari mundial se sumen els efectes de la crisi econòmica. Amb la crisi i les mesures d'austeritat creixen la pobresa i la desigualtat. A Espanya el percentatge de persones en situació de pobresa o risc d'exclusió ha augmentat d'un 23 per cent el 2008 a un 27 per cent a finals del 2012, a causa dels alts nivells d'atur, les pujades d'impostos, les rebaixes salarials i l'augment de l'ocupació precària.⁴⁷ I les retallades en la despesa pública en sanitat, educació i protecció social deixen moltes famílies en una situació de vulnerabilitat que impacta directament en la seva alimentació.

3. ¿QUÈ ES POT FER DAVANT DEL PROBLEMA DE LA FAM?

Si el sistema és injust, desigual i està fallant a la gent, hem de canviar el rumb fent costat a la majoria i afrontant alguns polítics i elits empresarials que defensen l'*statu quo*. Què es pot fer? **El repte és triple:** produir i consumir de manera més sostenible, reduir les desigualtats a l'accés als recursos i les decisions i disminuir la vulnerabilitat davant el canvi climàtic i la volatilitat dels preus dels aliments. Amb especial atenció a les necessitats més immediates, mentre es promouen canvis de llarg abast.

Mobilitzar la ciutadania i convèncer governs

Amb una ciutadania activa, informada i conscient, es pot transformar el món. Des del 2011, la campanya CREIX d'Oxfam es va llançar perquè els milers de milions de persones que consumim aliments i els milions de dones i homes que els produeixen comparteixin solucions perquè tots tinguem prou aliments. Es dirigeix a la ciutadania, als governs, a nens i nenes, a experts, a comunicadors i líders d'opinió... El repte que planteja és **conrear, compartir i viure millor**.

Amb una ciutadania activa, informada i conscient, es pot transformar el món

Desenes d'organitzacions i moviments socials de més de 50 països s'han sumat a la campanya, que es dirigeix simultàniament als espais globals de decisió –les cimeres, les institucions internacionals, els espais regionals, i els àmbits nacionals i locals, en els quals donem suport a les lluites més pròximes i visibles. Per exemple, perquè els governs inverteixin en la producció a petita escala i, així, en la lluita contra la fam i la pobresa. A l'Àfrica de l'Oest, la campanya *On és el meu 10 per cent?* recorda als caps d'estat el seu compromís i exigeix pressupostos nacionals per a la petita agricultura i les dones productores. En el Comitè de Seguretat Alimentària Mundial, el G8 o el G20, defensem unes polítiques d'inversió responsable que anteposin els sistemes locals i sostenibles de producció d'aliments als interessos de les grans corporacions de la indústria agroalimentària.

Una societat civil informada, organitzada i apoderada aconsegueix grans canvis. Amb els seus aliats, Oxfam ha pogut introduir amb força el debat global sobre l'accés a la terra al si del Banc Mundial, on es financen i defineixen les polítiques de tinença de la terra aplicades per les institucions financeres multilaterals, els inversors públics i privats. Si a més a més s'aconsegueix mobilitzar la ciutadania global, s'obtenen grans canvis com recentment a la vall de Polochic a Guatemala, on comunitats expulsades violentament de les seves terres han fet realitat que el govern els entregui terres on poder viure i conrear aliments bàsics

en lloc de bioetanol.

La creació d'un Fons Verd per al Clima que consideri l'adaptació i la mitigació del canvi climàtic en un mateix nivell, el focus en les xarxes de protecció social per cobrir les necessitats dels més vulnerables (inspirades en èxits previs com el del Brasil amb el programa Fam Zero), la creació de reserves alimentàries regionals, nacionals i comunitàries o la justícia fiscal són només una mostra de les lluites en què treballem per aconseguir eradicar la pobresa i la fam. Entre tots i totes, **podem canviar el sistema: la fam té solució.**

Respondre a les crisis alimentàries i garantir els mitjans de vida

El continent africà és el que més intensament pateix el problema de la fam. Més de 18 milions de persones es van veure afectades per la crisi alimentària que el Sahel va viure fa un any, crisi causada per la sequera, les males collites i la pujada dels preus dels aliments i agreujada pel conflicte a Mali. La resposta humanitària d'Oxfam en la crisi del Sahel va arribar a més d'un milió de persones en un any i l'organització continua donant suport a comunitats de Mali, Burkina Faso, Mauritània, el Senegal, Gàmbia, Níger i el Txad. Els programes van des de la distribució d'aliments, les transferències d'efectiu i cupons que donen accés a l'ajuda financera, la creació d'horts fins al subministrament d'aigua i sanejament i la vigilància de la qualitat de l'aigua potable i la promoció de la higiene.

L'exemple de Burkina Faso: *aliments amb poder*

A Burkina Faso, una quarta part de la població se'n va a dormir cada dia amb gana malgrat que l'agricultura és la principal font de riquesa i dona feina al 86% de la població activa. Situat a la franja saheliana, el 2012, prop de dos milions de persones van ser afectades per la crisi alimentària. És un dels països més pobres del planeta (el 5è començant per la cua)⁴⁸ amb més d'un 40 per cent de pobresa extrema, fràgil des del punt de vista agroecològic i actualment acull, a més a més, refugiats de Mali en diferents camps. A Burkina Faso, és essencial augmentar la quantitat i qualitat de la inversió en l'agricultura a petita escala i crear reserves d'aliments a escala local i nacional, programes de protecció social i de prevenció i tractament de la desnutrició.

És especialment important afavorir l'accés de les dones a la terra, al crèdit i a la tecnologia de manera que puguin produir aliments per a consum propi i per generar beneficis. Oxfam porta a terme projectes per millorar la producció, transformació i comercialització de productes locals i per enfortir les capacitats de les organitzacions, cooperatives o grups de dones.

Aquests esforços estan donant els seus fruits. L'arròs produït i processat al país, per exemple, s'ha convertit en una aposta estratègica del govern, gràcies a la pressió de la societat civil en la qual participem amb la campanya *Comerç amb justícia*. El programa d'Oxfam està destinat a incrementar la productivitat i el volum d'arròs i, d'altra banda, a donar

suport a les dones transformadores de l'arròs. Avui, les dones de la Unió Nacional de Transformadores d'Arròs (UNERIZ) produeixen un arròs de qualitat que, gràcies al processament emprat (l'arròs és precuit al vapor), conserva tot el seu valor nutritiu i és altament rendible. **El programa millora les vides de famílies i comunitats i participa en la reducció dels nivells de pobresa i de desigualtat de gènere**, gràcies, per exemple, a l'escolarització de les nenes.

Consumir de manera responsable i participar en xarxes de comerç just

Els consumidors i les consumidores tenim molt poder a l'hora d'aconseguir un futur alimentari més just. Els aliments que consumim formen part d'aquest sistema alimentari i en gestos com comprar, obrir la nevera o el rebost, o llençar aliments a les escombraries, el podem canviar. Un primer pas que proposa el *Repte CREIX*⁴⁹ és consumir de forma responsable: estalviar aliments (tenint en compte que un terç dels aliments que es produeixen per menjar es malbaraten entre l'explotació agrícola i el plat), comprar aliments de temporada i cuinar assenyadament (gastant així menys energia) i menjar menys carn (la cria de bestiar genera més emissions de gasos d'efecte hivernacle i necessita més terra i més aigua).

Les deu grans companyies d'aliments i begudes del món tenen molt poder, no solament en la forma en què produeixen, també exerceixen aquest poder sobre les empreses de la seva cadena de subministrament. I cap empresa és prou gran per no escoltar els seus clients. Podem fer que millorin les seves polítiques i pràctiques. Amb la iniciativa *Rere la marca* analitzem i comparem els impactes socials i ambientals de cadascuna d'elles. I entre tots hem aconseguit grans canvis. Coca-Cola, la gegant mundial dels refrescos, la principal compradora mundial de sucre, l'empresa que és coneguda pel 92 per cent de la població mundial, ens ha escoltat i ha declarat públicament tolerància zero amb l'acaparament de terres. També es va aconseguir que Mars, Mondelez i Nestlé actuessin a favor de les dones productores de cacau i es comprometessin a millorar les seves polítiques d'igualtat de gènere.⁵⁰

Finalment, consumir productes de comerç just és fer-ho basant-se en criteris d'igualtat, transparència, és a dir millorant les condicions de vida dels productors i productores dels països del Sud i comunicant als consumidors i a les consumidores finals que els productes que adquireixen han estat elaborats en condicions dignes.

Frenar l'avançament de la desigualtat i blindar els drets socials a Espanya

Les mesures d'austeritat i l'especulació sobre el deute porten Espanya a una perillosa espiral: més crisi, més pobresa i més desigualtat. Una situació semblant es va viure a l'Amèrica Llatina i l'Àsia a partir dels

uitanta. Aleshores vam veure com el model d'austeritat basat en la reducció del dèficit i el sanejament de la banca no genera creixement i ambdues regions van trigar entre 15 i 25 anys a recuperar els nivells de pobresa anteriors a la crisi. A Espanya es podria trigar dues o tres dècades per recuperar els nivells del 2008.⁵¹

Si no es canvia l'actual assignació dels recursos i el repartiment dels esforços, la pobresa, l'exclusió social i les dificultats de moltes persones per accedir a una alimentació equilibrada es podrien incrementar. Es pot sortir de la crisi protegint els més vulnerables, amb un compromís polític amb les polítiques socials, crucials per a la recuperació i enfortint la democràcia per consolidar els canvis.

4. CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

Sabem que la fam és evitable i que, si no canviem res, no assolirem les metes de reducció de la fam que ens vam fixar fa quinze anys (que ens semblen poc ambiciosos perquè el repte futur hauria de ser eradicar la fam). A més a més, comprometrem el desenvolupament de molts milions de persones, i els avenços en la lluita contra la fam aconseguits fins ara amenacen de revertir. Augmenta la pressió d'una demanda creixent sobre uns recursos limitats i amenaçats, i els pobres cada vegada tenen més dificultats per accedir als aliments. El sistema alimentari està trencat, ha entrat en una crisi que s'ha fet més visible durant els últims cinc anys. Una crisi econòmica, social i ambiental que ja no nega ningú. Una crisi que afecta tot el món i castiga especialment els països més empobrits, les poblacions rurals, els que viuen en situació de pobresa i vulnerabilitat i les dones i els nens. I que ens deixa unes perspectives de futur preocupants.

Eradicar la fam requereix una multiplicitat d'accions. Els aliments no són com qualsevol altre bé, no pot ser objecte d'especulació: l'alimentació i la producció de biocombustibles no poden entrar en competició. Els estats han d'assumir la seva responsabilitat i dissenyar polítiques que modifiquin el rumb actual. Des d'una aposta per la inversió pública en l'agricultura a petita escala i pels sistemes locals de producció d'aliments, un compromís ambiciós amb la lluita contra el canvi climàtic i contra la degradació mediambiental que no estigui condicionat per criteris econòmics. Fins a polítiques redistributives, que inclouen la promesa de lluitar contra la pobresa al món, d'invertir en polítiques socials i de reforçar la protecció social perquè els més pobres puguin cobrir les seves necessitats bàsiques com ara polítiques recaptatòries justes, posant fi, per exemple, a l'evasió i l'elusió fiscal.

Es necessita una nova governança internacional amb regles més justes, més transparents i democràtiques per a un govern global per l'interès comú, que assigni els recursos de manera més eficaç. És a dir un govern que no afavoreixi els interessos de les grans corporacions i reguli en favor de la majoria. El dret a l'alimentació ha de ser el cor d'aquest nou sistema alimentari, amb estratègies integrals de lluita contra la fam, marcs legals ambiciosos i l'ús de subsidis, exempcions fiscals que afavoreixin una inversió privada on es necessita. Les inversions privades sostenibles i respectuoses amb els drets humans poden ser un catalitzador per a la innovació, la generació de creixement econòmic incloent, la sostenibilitat ambiental i la reducció de la pobresa a països en desenvolupament.

I, finalment, es necessita una ciutadania global conscient i activa, compromesa amb els drets humans i l'eradicació de la fam que mostri que pot canviar el sistema alimentari pressionant els governs, les multinacionals, consumint amb responsabilitat, conscient del poder que

Eradicar la fam requereix una multiplicitat d'accions. (...) Els estats han d'assumir la seva responsabilitat i dissenyar polítiques que modifiquin el rumb actual

exerceix amb decisions quotidianes, i sent solidària amb les causes d'altres ciutadanes i societats civils organitzades dels països en desenvolupament.

NOTES

- 1 Portal de la FAO sobre la fam, <http://www.fao.org/hunger/es/>
- 2 FAO (2013), "The State of Food Insecurity in the World 2013 The multiple dimensions of food security", <http://www.fao.org/docrep/018/i3434e/i3434e00.htm>
- 3 *Ibid.*
- 4 *Ibid.*
- 5 UN Inter-agency Group for Child Mortality Estimation (2011), "Levels & Trends in Child Mortality Report 2011", UNICEF, OMS, BM, United Nations DESA.
- 6 Programa Mundial d'Aliments, Dades de la fam, <http://es.wfp.org/hambre/datos-del-hambre>
- 7 UNICEF. "La malnutrición infantil: más allá del hambre", <http://www.unicef.es/eu/node/6720>
- 8 UNICEF (2013). "Mejorar la nutrición infantil. El imperativo para el progreso mundial que es posible lograr", http://www.unicef.org/spanish/publications/files/Spanish_UNICEF-NutritionReport_low_res_10May2013.pdf
- 9 Save the Children Fund (2013). "Food for Thought Tackling children malnutrition to unlock potentials and boost prosperity", <http://www.savethechildren.es/docs/Ficheros/602/Informe.pdf>
- 10 Horton S. *et al.* (2010). "Scaling Up Nutrition: What will it cost?", The World Bank. Aquesta xifra equival al total de l'ajuda oficial al desenvolupament dels països desenvolupats el 2012 segons les últimes dades del Comitè d'Ajuda al Desenvolupament de l'OCDE, <http://www.oecd.org/dac/stats/totaldaflowsataglance.htm>
- 11 Save the Children Fund (2013), *op. cit.*
- 12 FAO (2013) 'The State of Food Insecurity in the World 2013', *op. cit.*
- 13 *Ibid.*
- 14 FAO (2013). "The State of Food Insecurity in the World 2013", *op. cit.* Annex 1, p.44.
- 15 International Food Policy Research Institute, Welt Hunger Hilfe Concern Worlwide (2013), 'The Global Hunger Index 2013 The Challenge of Hunger Building Resilience to achieve Food and Nutrition Security', IFPRI Issue Brief 79
- 16 WFP, Hunger Map <http://www.wfp.org/hunger/downloadmap>
- 17 FAO (2012). "El estado mundial de la agricultura y la alimentación. Invertir en la agricultura para un futuro mejor", <http://www.fao.org/docrep/017/i3028s/i3028s.pdf>
- 18 La seguretat alimentària es refereix a l'accés físic, econòmic i social a aliments suficients per satisfer les necessitats alimentàries, tenint en compte les preferències culturals, perquè les persones puguin mantenir una vida sana i activa. Es defineix i es mesura en quatre dimensions: disponibilitat, accés, utilització i estabilitat, <http://www.fao.org/docrep/014/al936s/al936s00.pdf>
- 19 IFPRI (2009). 2009 Global Hunger Index, <http://www.ifpri.org/sites/default/files/pressrel20091014.pdf>
- 20 Programa Mundial d'Aliments, Dades de la fam, <http://es.wfp.org/hambre/datos-del-hambre>
- 21 High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security (2013). "Investing in smallholder agriculture for food security", A report by the, Rome, http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/hlpe/hlpe_documents/HLPE_Reports/HLPE-Report-6_Investing_in_smallholder_agriculture.pdf
- 22 Oxfam Intermón (2012). "Crisis, desigualdad y pobreza. Aprendizajes desde el mundo en desarrollo ante los recortes sociales en España", <http://www.oxfamintermon.org/es/documentos/13/12/12/crisis-desigualdad-pobreza>
- 23 L'indicador oficial d'inseguretat alimentària europeu inclou la incapacitat d'accedir a un àpat amb carn, pollastre o peix durant dos dies, motiu pel qual resulta impossible comparar amb les dades globals publicades per la FAO. Hugo Gentilini (2013). "Banking on Food: The State of Food Banks in High-Income Countries", IDS Working Paper, volum 2013, número 415, <http://www.ids.ac.uk/publication/banking-on-food-the-state-of-food-banks-in-high-income-countries>
- 24 Oxfam (2011). "Cultivar un futuro mejor. Justicia alimentaria en un mundo con recursos limitados", http://www.oxfamintermon.org/sites/default/files/documentos/files/Cultivar_un_futuro_mejor%20vfe%2020240511.pdf
- 25 UNICEF (2013). "La infancia en España en 2012-13. El impacto de la crisis en los niños", http://www.unicef.es/sites/www.unicef.es/files/Infancia_2012_2013_final.pdf
- 26 *El País*, "La comida principal es la del cole", 6 de abril de 2013, http://sociedad.elpais.com/sociedad/2013/04/06/actualidad/1365274179_525633.html
- 27 *El País*, "La Cruz Roja alimentará a niños sin recursos en vacaciones", 2 de abril de 2013, http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/04/02/catalunya/1364931436_185454.html
- 28 Síndic El Defensor de les Persones (2013), "Informe sobre la malnutrició infantil a Catalunya", Síndic de Greuges de Catalunya, <http://www.sindic.cat/site/unitFiles/3505/Informe%20malnutricio%20infantil%20castella.pdf>
- 29 Fons Espanyol de Garantia Agrària, Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient (MAGRAMA), http://www.fega.es/PwfGcp/es/accesos_directos/plan2010_ayudas/index.jsp

- ³⁰ J. R. González Parada i C. Gómez Gil (2012). "Insolvencia alimentaria, pobreza y políticas de ajuste en los países del Sur de Europa: el caso de España", <http://www.rebellion.org/docs/171178.pdf>
- ³¹ J. Von Braun (2008). "Food and Financial Crises: Implications for Agriculture and the Poor", IFPRI Food Policy Report, IFPRI, <http://www.ifpri.org/publication/food-and-financial-crises>
- ³² "Impact of the global food crisis on the poor: what is the evidence?", ODI, UKDAid <http://www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/6371.pdf>
- ³³ Oxfam (2011). "Cultivar un futuro mejor", *op. cit.*
- ³⁴ *Ibid.*
- ³⁵ Les ajudes al sector van assolir els 250.000 milions de dòlars anuals entre el 1983 i el 2006. Oxfam (2011). "Cultivar un futuro mejor".
- ³⁶ *Ibid.* p.16.
- ³⁷ FAO (2009). "How to Feed the World in 2050".
- ³⁸ Banc Mundial. Dades sobre terra cultivable per persona: <http://is.gd/P5cyIT>
- ³⁹ J. Beddington. "Food, energy, water and the climate: a perfect storm of global events?", Government Office for Science, <http://www.bis.gov.uk/go-science/news/speeches/the-perfect-storm>
- ⁴⁰ Oxfam (2012). "Nuestra tierra, nuestras vidas. Tiempo muerto para la compra masiva de tierras", http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/bn-land-lives-freeze-041012-es_0.pdf
- ⁴¹ Oxfam (2012b). "Las semillas del hambre. La lucha ya ha comenzado. Es hora de eliminar los mandatos de biocombustibles de la UE", http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/bp161-the-hunger-grains-170912-es_1.pdf
- ⁴² Oxfam (2011). "Cultivar un futuro mejor", *op. cit.* p. 34.
- ⁴³ G. Nelson *et al.* (2009). "Climate Change: Impact on Agriculture and Costs of Adaptation", International Food Policy Research Institute (IFPRI); Oxfam (2013) "Growing disruption".
- ⁴⁴ Cline (2007). "Global Warming and Agriculture: Impact Estimates" by Country, Center for Global Development, <http://www.cgdev.org/content/publications/detail/14090>; Oxfam (2011), "Cultivar un futuro mejor", *op. cit.*
- ⁴⁵ Equip de Tasques d'Alt Nivell de les Nacions Unides sobre la Crisi Mundial de la Seguretat Alimentària (2008). Marc Ampli per a l'Acció.
- ⁴⁶ Oxfam (2013). "¿Lección aprendida? Aprender de la crisis alimentaria de 2012 en el Sahel para mejorar la resiliencia de cara al futuro", <http://www.oxfam.org/es/policy/leccion-aprendida-en-sahel>
- ⁴⁷ Oxfam Intermón (2012). "Crisis, desigualdad y pobreza", *op.cit.*
- ⁴⁸ PNUD (2013). "Informe sobre Desarrollo Humano 2013. El ascenso del Sur: Progreso humano en un mundo diverso", Índice de Desarrollo Humano 2013, http://hdr.undp.org/en/media/HDR2013_ES_Complete%20REV.pdf
- ⁴⁹ <http://www.oxfamintermon.org/es/campanas/proyectos/unete-al-desafio-crece>
- ⁵⁰ <http://www.oxfamintermon.org/es/campanas/proyectos/tras-la-marca>
- ⁵¹ Oxfam Intermón (2012). "Crisis, desigualdad y pobreza", *op.cit.*

© Oxfam Intermón 2013

Aquest document ha estat escrit per Lourdes Benavides. Oxfam Intermón agraeix la col·laboració de Raquel Checa, Marisa Kohan, Gisela Genebat, Consuelo López-Zuriaga, Jaime Atienza, Lucila Rodríguez Alarcón, Teresa Cavero i Violeta Assiego (analista i coordinadora d'Estudis sobre Pobresa, Discriminació i Drets Humans de Metroscopia) en la seva elaboració. Aquest informe forma part d'una sèrie de documents dirigits a contribuir al debat públic sobre polítiques humanitàries i de desenvolupament. Per a més informació sobre els temes tractats en aquest document, si us plau poseu-vos en contacte amb msambade@oxfamintermon.org

Aquesta publicació està subjecta a copyright però el text pot ser utilitzat lliurement per a la incidència política i campanyes, així com en l'àmbit de l'educació i de la investigació, sempre que s'indiqui la font de forma completa. El titular dels drets d'autor sol·licita que qualsevol ús de la seva obra li sigui comunicat per tal d'avaluar el seu impacte. La reproducció del text en altres circumstàncies, o el seu ús en altres publicacions, així com en traduccions o adaptacions, pot fer després d'haver obtingut permís i pot requerir el pagament d'una taxa . S'ha de posar en contacte amb msambade@oxfamintermon.org

La informació en aquesta publicació és correcta en el moment d'enviar a impremta.

OXFAM

Oxfam és una confederació internacional de 17 organitzacions que treballen juntes en 92 països, com a part d'un moviment global a favor del canvi, per construir un futur lliure de l'injustícia que suposa la pobresa:

Oxfam Alemanya (www.oxfam.de)
Oxfam Amèrica (www.oxfamamerica.org)
Oxfam Austràlia (www.oxfam.org.au)
Oxfam-en-Bèlgica (www.oxfamsol.be)
Oxfam Canadà (www.oxfam.ca)
Oxfam França (www.oxfamfrance.org)
Oxfam GB (www.oxfam.org.uk)
Oxfam Hong Kong (www.oxfam.org.hk)
Oxfam Índia (www.oxfamindia.org)
Oxfam Intermón (www.oxfamintermon.org)
Oxfam Irlanda (www.oxfamireland.org)
Oxfam Itàlia (www.oxfamitalia.org)
Oxfam Japó (www.oxfam.jp)
Oxfam Mèxic (www.oxfamexico.org)
Oxfam Nova Zelanda (www.oxfam.org.nz)
Oxfam Novib (www.oxfamnovib.nl)
Oxfam Quebec (www.oxfam.qc.ca)

Per a més informació, escriure a qualsevol de les organitzacions o anar a: www.oxfam.org. Email: advocacy@oxfaminternational.org